

Je li primat doista biblijski utemeljen? Pogled iz novije katoličke ekumenske perspektive

NIKO IKIĆ*

UDK: 261.6:262.5

322:262.5

Pregledni rad

Primljeno:

26. ožujka 2013.

Prihvaćeno:

9. rujna 2013.

Sažetak: *Gledano iz različitih ekumenskih perspektiva čini se da u naslovu postavljeno pitanje ima vječni karakter. Jedni primat biblijskim tekstovima uporno dokazuju čak i na nategnut način, a drugi ga još upornije osporavaju, čak na još nategnutiji način. Pritom ne treba smetnuti s uma da je svima zajednički izvor Sveto pismo, a njegove se interpretacije znaju dobrano razlikovati. Kakav je pogled iz novije katoličke ekumenske perspektive s obzirom na biblijsko utemeljenje primata?*

U ovom radu se na postavljeno pitanje traži odgovor iz kuta svetopisamskoga utemeljenja i njegovih današnjih interpretacija koje mogu biti polazište ekumenskoga zbližavanja. Rad se ograničava na ekumenske naglaske iz katoličke interpretacije. U biblijskom aspektu traženja razlučuju se izravni od neizravnih tekstova utemeljenja Petrove službe. U izravnom smislu predstavnički se pristupa iz Matejeve, Ivanove i Pavlove perspektive. Novije teološke vizije nude neki zaokruženi komentari, posebice njemačkih izvora, koji o ovoj temi predstavljaju nezaobilaznu okosnicu istraživanja. U novijem katoličkomu vrjednovanju biblijskoga utemeljenja primata sve je manje isključivosti, a sve više usklađenosti s drugim interpretacijama. Temeljna teza izražava da je Isus u Bibliji ustanovio primat kao korijen koji raste ili kao klicu koja se razvija, a da se njegova dogmatski formulirana forma razvila kasnije.

Ključne riječi: *Petrova služba, primat, biblijsko utemeljenje.*

Uvod

U Petrovoj službi teme primata i nezabludivosti trajna su *questio disputata* teologa, bibličara, povjesničara i drugih. Mnogi žele njegovu perfomaciju, reformaciju ili čak negaciju. Nekatoličke zajednice najsnažnije i najjasnije izražavaju svoje teološko neslaganje s katolicima na pitanju primata rimskoga prvosvećenika, počevši od biblijskoga

* Prof. dr. sc. Niko Ikić,
Katolički bogoslovni
fakultet Sveučilišta u
Sarajevu, Josipa Stadlera
5, 71000 Sarajevo, Bosna
i Hercegovina, niko.ikic@
bih.net.ba

utemeljenja pa sve do božanskoga ustanovljenja, koje je tema za sebe, a ovdje se usputno dodiruje.

Pristup pitanju biblijskoga utemeljenja najviše ovisi o tom iz koje se vjeroispovijesti dolazi. Stoga ekstremne interpretacije nisu rijetkost na ovom području. U tom duhu i danas jedni misle da primat nema jasan, jedinstven i izričit biblijski temelj, dok drugi dokazuju izravno biblijsko utemeljenje. Oni prvi ipak ne mogu poreći da se u Svetom pismu ne mogu naći nikakvi obrisi, a ovi drugi moraju priznati složenost pitanja. Stavovi o primatu uopće, kao i o njegovu biblijskom utemeljenju bili su ekstremno suprotstavljani, pa čak i oprječni, što je imalo velike negativne ekumenske posljedice. Je li se stanje danas barem donekle prominjelo?

Svjestan složenosti biblijskoga pitanja Petrove službe, a s druge strane i njegova temeljnog značenja za ekumensko zbližavanje, ovdje usredotočujem svoju pozornost na biblijsko utemeljenje primata, gdje se susreće mnogo izravnih i još više neizravnih biblijskih mjesta. Kako ih vrjednovati?

1. Izravno biblijsko utemeljenje

Sveto je pismo za sve Crkve i crkvene zajednice *norma normans non normata* (*ne-normirana norma koja normira*)¹. Kao duša cijele teologije Biblija je polazište i našeg pristupa pitanju primata u ovom radu. U Novom zavjetu nailazimo na pet izravnih mjesta u kojima Isus upućuje svoje naloge ili imperative Petru, koje sumirane možemo sažeti: *od sada ćeš loviti ljude* (Lk 5,10), *tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskog* (16,19a), *što god svežeš na zemlji, bit će svezano na nebesima* (16,19b), *jačaj svoju braću* (Lk 22,32) i *pasi janjce moje ... idi za mnom* (Iv 21,15-19). Neke od naznačenih riječi upravljene su samo Petru, a neke i drugima, primjerice Andriji ili svim apostolima. Sva navedena biblijska mjesta nemaju isto značenje za pitanje Petrove službe s kojim ovdje najuže povezujem samo pitanje primata.

Pokušajmo naznačenim biblijskim mjestima pristupiti iz pojedinih kutova, oslanjajući se na neka dosadašnja istraživanja koja ne predstavljaju strogu biblijsku egzegzu. Od sinoptika posebno predstavljam Mateja. Zbog svoje specifičnosti za našu temu valja posebno predstaviti također Ivana i Pavla, te na kraju tematski povezati neizravna biblijska mjesta s pitanjem primata.

1.1. BIBLIJSKO UTEMELJENJE PRIMATA PREMA MATEJU

Općenito pitanje biblijskoga utemeljenja primata posebno su karakterizirale dvije stvari. S jedne strane konstantnost, a s druge kontroverznost. Osim toga, često je

¹ Osim temeljnog značenja: *mjera, pravilo, propis* pojam znači također *kriterij, kutomjer, usp. M. ŽEPIĆ, Rječnik latinskoga i hrvatskoga jezika, Zagreb, 31941., str. 225.*

pitanje biblijskoga utemeljenja primata izazivalo više polemički i pamfletski, negoli pravi znanstveni pristup.² Kao tematski dokaz spomenutih tendencija o ovom pitanju uzmimo vrlo polemične i kontroverzne rasprave s početka 20. st. Münchenski je protestantski teolog Joseph Schnitzer 1910. godine objavio seriju članaka skupljenih u jednu knjigu pod naslovom: *Je li Isus ustanovio papinstvo?* Njegov odgovor na postavljeno pitanje mogao bi se sažeti da Isus na to nije ni mislio, a svakako ga nije ustanovio. Ako nije ustanovio papinstvo, onda zasigurno nije utemeljio ni papinski primat. Svoju tezu autor je potkrjepljivao iz eshatološkoga kuta očekivanja brzog Kristova dolaska i iz toga kuta nije vidio smisao primata te je osporavao povijesnost Isusovih riječi Petru prema Mt 16,17-19. U argumentaciji se oslanjao na činjenicu da evanđelist Marko (8,27-30) i Luka (9,18-21) poslije Petrove ispovijesti ne donose riječi koje se nalaze kod Mateja: »Nato Isus reče: Blago tebi... A ja tebi kažem: Ti si Petar... Tebi ću dati ključeve... (Mt 16,17-19). Ove, u odnosu na Marka, proširene riječi za autora umetak su kasnijih vremena i čista matejevska legenda, koja nema Isusov autoritet. Za njega je kontroverzno uopće pomišljati na neki primat od Isusa koji se svim silama borio protiv vlasti i primata tadašnjih farizejskih klerika, razmišljao je Schnitzer.³

Na taj protestantsko-modernistički izazov apologetski je odgovorio iste, 1910. godine, katolički biskupski teolog Fritz Tillmann. S obzirom na Schnitzerova eshatološka tumačenja, Tillmann upozorava da se sadašnjost i budućnost jednako skrivala u Isusovu propovijedanju o kraljevstvu Božjemu, kao i o dolasku Sina čovječjega na kraju vremena. S najstarijim Markovim evanđeljem povezivao je mogućnost da se oslanjao na aramejsku zbirku Isusovih izreka (*Logia*) za koju je pretpostavljao da je nastala oko 40. godine u Palestini, na aramejskom jeziku. Autor je ovim želio

---

² Kao potvrda neka bude spomenuto da se krajem 19. st. pojavilo na našem području jedno očito tendenciozno i pamfletno izdanje nekadašnjeg talijanskog isusovca L. Desanctisa, koje je s talijanskog preveo srpsko-pravoslavni svećenik Ljubomir Vlačić pod nazivom: *Papa nije nasljednik svetoga Petra*. To je izdanje prvi put izašlo u Beogradu 1896. god. Prevoditelj uz djelo objavljuje svoj komentar pod naslovom *Mjesto predgovora*, od 7. do 23. str. Predgovor potpisuje u Pačenama kod Knina. Vlačić iznosi teze da Petar nije nikada bio u Rimu, da su njegovu stolicu pronašli tek 1666. god., da nikada nije dobio prvenstvo i sl. Desanctis, čije ime začudo ne stoji na naslovnici nego u *Predgovoru*, usp. str. 22., naziva papu lažljivcem koji druge uvodi u laž, lupežom koji se uvukao u tor. Ono što naslov pokazuje autor iz svog kuta dokazuje biblijski i povijesno, a bez ijednog znanstvenoga navoda.

U današnje vrijeme anti-ekumenski duh na pamfletski način širi također izdanje M. VASILJEVIĆ, Z. MILOŠEVIĆ, *Rim ne miruje. O starim i novim pokušajima Rimokatoličke crkve da potčini pravoslavne*, Beli anđeo, Šabac, 2003. Neki tekstovi reprint su s kraja 19. st. Prema ovom izvoru, koji prenosi podatke Milorada Pupovca, u Hrvatskoj je tijekom Domovinskoga rata »porimokatoličeno« 11.000 »srpske dece«, usp. str. 108.

³ Usp. J. SCHNITZER, *Hat Jesus das Papsttum gestiftet?*, Augsburg, 1910., str. 28., 83.

naglasiti vjerodostojnost Isusovih riječi koje je Schnitzer upravo osporavao. Naime, za ono što se ne nalazi u Markovu evanđelju Mateju je mogla biti izvorom spomenuta aramejska zbirka *Logia*. Tillmann je polazio od autentičnosti Matejeva teksta. Schnitzeru je prigovarao da je sve pozitivne egzegetske dokaze ostavio po strani, te da je sve nesigurno prikazao sigurnim, mislio je Tillmann.⁴

Dva spomenuta teologa s početka 20. st. predstavljaju dva suprotstavljena mišljenja o istom pitanju. Oba se temelje na Svetom pismu, a izvode različite dokaze o istom pitanju. Tako je općenito bilo. A kako je danas?

U novije vrijeme započeta diskusija nastavila se. Opet ostanimo kod njemačkih teologa. Egzeget Paul Hoffmann održao je predavanje na Bavarskoj katoličkoj akademiji 1978. god. o Mt 16,17-19. Ove Matejeve primicijalne riječi nazvao je njegovom posebnom vrijednošću. Pritom je isključivao mišljenje Rudolfa Bultmana prema kojemu bi Matej inače uvrstio ono što je Marko namjerno ispustio. Hoffmann je polazio od teze da evanđelist nije samo skupljač i prenositelj građe, nego je i njezin predstavljatelj. Za Mateja nije bila važna samo povijest nego i kerigma. U Matejevu predavljanju povijesnosti prožimaju se prošlost i sadašnjost. Njemu nije bio primarno važan povijesni pristup i nije istraživao samo je li Isus izrekao neke riječi ovdje ili ondje. On ih je prihvaćao kao Isusove i ugrađivao ih kao temelj propovijedanja. U Matejevu predavljanju Isus i Petar stoje jedan nasuprot drugom kao uzor i odraz, kao svjetlo i sjena. Prema Hoffmannu ovakav pristup Matejeva pisanja evanđelja odgovarao je njegovoj slici Crkve koju se može *matejevski* nazvati *corpus mixtum*, budući da je Crkva sastavljena od dobrih i loših, svetih i grješnih ljudi. Korisno je ovdje podsjetiti, što Hoffmann ne navodi, da Matej jedino u ovom kontekstu za Crkvu dva puta izravno koristi pojam *ecclesia* (Mt 16,18 i 18,17). Hoffmann je isticao da Matej u svojem predavljanju potvrđuje svoju funkciju »pismoznanca«. Ovaj tekst (Mt 16,17-19) Hoffmann tumači u povezanosti s Mt 28,16-20. Za njega je, više od povijesne uloge, važan Petrov lik prema Mt 16,17-19, te bit i zadaća cijele Crkve. U univerzalnosti Crkva treba jedan put i jedan oslonac. Jamstvo toga puta treba biti Petar, zaključivao je Hoffmann.⁵

⁴ Usp. F. TILLMANN, *Jesus und Papsttum. Eine Antwort auf die Frage: Hat Jesus das Papsttum gestiftet?*, Verlag Bachem, Köln, 1910., str. 24.; 11.; 42. U svojem zaključku Tillmann donosi zamolbu Schnitzerova oca koji od njega očekuje da, kad odraste i škole kad završi, da objasni običnim ljudima je li sve istina što Crkva nalaže vjerovati? Schnitzerov odgovor bio je da ne želi susresti oca u nebu kao lažac. Tillmann sa svoje strane priznaje da mu u odgovoru nije uvijek uspjelo izbjeći oštre riječi, ali odlučno zaključuje da je Schnitzer zaobišao punu istinu o Isusovu stavu o primatu rimskog prvosvećenika, pa želi da mu se Bog smiluje, usp. str. 65. Na isto pitanje odgovara E. LEOPOLD, Je li Krist ustanovio papinstvo?, u: *Bogoslovska smotra* (=BS) (1911.)1, str. 82.-84.

⁵ Usp. P. HOFFMANN, Die Bedeutung des Petrus für die Kirche des Matthäus. Redaktionsgeschichtliche Beobachtungen zu Mt 16,17-19., u: J. RATZINGER (ur.), *Dienst an der Einheit. Zum Wesen und Auftrag des Petrusamts*, Patmos Verlag, Düsseldorf, 1978., str. 11.-26.

S katoličke strane osjeća se ne više strogo inzistiranje na povijesnosti npr. Mt 16,17-19. Povijest obuhvaća prošlost i budućnost. Naglasak se više stavlja na lik i ulogu Petra u Matejevoj redakciji, koja je puno snažnije istaknuta, negoli kod Marka i izravnije povezana s univerzalnom Crkvom svih naroda. Franz Mussner istraživao je moguće Matejeve motive snažnoga isticanja Petrova lika. Odbacio je tezu da bi to moglo biti upereno protiv Pavla kao nekakvog Petrova konkurenta u ranim zajednicama, a dopuštao je mogućnost da se Matej borio za eventualno ugroženo jedinstvo Crkve, čemu je i sam Pavao posvećivao pozornost u Ef 4,1-16. Ako se uzme u obzir da Matej sigurno piše svoje evanđelje poslije Petrove smrti, između 80. i 100. god., onda se otvara mogućnost zaključku da je za njega Petrov lik velik i važan ne samo u Rimu nego i u Judeji, te da je za njega Petar u nauku jamstvo jedinstva Crkve. Mussner istražuje važnost Petrova lika i kod drugih evanđelista i povlači paralele između svih triju sinoptika. Tako u odnosu na Marka ističe da je Luka naglašeno stavlja u singular Isusove riječi samo Petru: *Izvezi na pučinu ... Ne boj se. Od sada ćeš loviti ljude... Ali ja sam molio za tebe... Učvrsti moju braću... Doista uskrsnu Gospodin i ukaza se Šimunu*« (Lk 5,4.10; 22,32) i sl. Naglašeni singular *izvezi, ne boj se, učvrsti* i dr. sugerira Isusovo osobno apostrofiranje Petra, što se Luki činilo važnim, a slično Pavlu u 1 Kor 15,4 kad ističe ukazanje Uskrsloga posebno Petru. Ovo su očiti dokazi za Mussnera da i Luka snažnije od Marka ocrtava Petrov lik i posebnu ulogu, što inače potvrđuju Djela apostolska u prvih 15 poglavlja. Kad Mussner procjenjuje Ivanovo evanđelje u našem kontekstu posebno ističe 21. poglavlje. Imajući na umu da se radi o dodatku evanđelja koje je vjerojatno pisano negdje oko 100. god., a svakako poslije Petrove smrti, Mussner se pita koji bi bio Ivanov motiv za posebno isticanje Petrova lika i njegove uloge? On zaključuje da poslije Isusa Krista i poslije povijesnoga Petra nitko drugi ne treba voditi univerzalnu Crkvu, osim Petrove službe. Vrlo je zanimljivo Mussnerovo argumentiranje posebne Petrove uloge činjenicom da su sigurno poslije Petrove smrti u Rimu negdje u Judeji nastala dva spisa pod Petrovim imenom. Riječ je o *Prvoj* i *Drugoj Petrovoj poslanici*. Za *Prvu* se pretpostavlja da je nastala oko 80-tih, a za *Drugu* između 100.-120. god. Da Petrov lik i značaj nisu bili tako važni, zar bi nepoznati autor koristio njegovo ime, konstatirajući se pita Mussner? Ova činjenica bi mogla biti upravo dokaz posebnog Petrova autoriteta, ali također i dokaz da Petrov autoritet daje važnost tim spisima nepoznata autora. Način pisanja i uvjerenje dobroga poznavanja Pisma ostavlja dojam da je autoru, osim Petrova imena, važna i rimska uloga pravovjerna tumačenja Pisma, što je zadatak detaljnijega egzegetskog proučavanja dviju poslanica. Pri kraju svojega predavanja Mussner zaključuje kako je neosporna činjenica da Petrov ugled neprestano raste poslije njegove smrti, kako u judeokršćanskim tako i u poganskim sredinama, dakle svuda među kršćanima. Taj porast ugleda i autoriteta očit je u pisanim evanđeljima i drugim novozavjetnim i ranokršćanskim djelima u kojima se nigdje, npr. Pavla, velikog apostola naroda, ne naziva

pastirom cijele Crkve. Ovaj porast Petrova ugleda toliko je interesantniji i važniji kad se zna da isti spisi nisu prešutjeli Petrovu zataju ili da ga je sam Isus nazvao sotonom. Očito su piscima i zajednici bili daleko važniji momenti da ga je Isus nazvao *Kefom* u različitim situacijama (Mt 16,18; Mk 3,16 i Lk 6,14 i Iv 1,42), da mu je dao poseban nalog, da je bio glasnogovornik apostola, da je bio svjedokom uskrsnuća i čuvarom vjere, da je prepoznao u Kristu Sina Božjega, te da je Petar jamstvo tradicije na Isusovu tragu. Mussner je jasno zaključivao da Petar nije umro s Petrom.⁶

Za nas je važno istaknuti da Mussner dokazuje veliku važnost Petrova lika, kao i biblijskih tekstova utemeljenja primata u kreiranju stava o Petrovoj službi unutar novozavjetnoga vremena. *Locus classicus* Petrove službe Petrova je ispovijest i davanje ključeva u kontekstu vezivanja i odrješenja koje donose sinoptici (Mt 16,13-19; Mk 8,21-30 i Lk 9,18-21). Ovdje se pogled upravlja posebno iz Matejeve redakcije. Slika vezivanja i odrješenja imala je u rabinskom poimanju značenje zabrane i dopuštenja, iz čega proizlazi snaga vlasti da može propisati ili osloboditi od isključivanja. Slika davanja ključeva označava najvišu vlast na nebu i na zemlji, a gradnja na stijeni također je tradicionalna židovska slika koja ima eshatološko značenje gradnje Božjega hrama. U Novom se zavjetu slika stijene odnosi na Krista, Crkvu, Petra, apostole i sl. Ovdje je naslovnik takve ovlasti (*exousia*) Petar, a nalogodavac je Isus. Pri tomu valja istaknuti da je Petar dio apostolske zajednice te da se davanje vlasti njemu ne može izdvojiti iz apostolskoga kruga. Petar je upravo naslovnik u ime apostolskoga zajedništva. Čini se važnim podsjetiti da Petrova ispovijest da je Isus Krist-Pomazanik, Sin Boga živoga (Mt 16,16) prethodi Isusovu davanju ključeva, tj. vlasti, Petru. Petra se naziva blaženim ne snagom njegove ljudske naravi, nego snagom darovane milosti vjere koja se ovdje naglašava kroz milost prepoznavanja Sina Božjega kojega je objava predoznačila. Njegova izjava sigurno se temelji na proročko-eschatološkim tekstovima o budućem Mesiji, ali je situacijski hrabar korak, budući da je u suprotnosti s javnim mnijenjem i farizejskim tumačenjem. Petrova ispovijest plod je osobne meditacije, vjerske refleksije i osobnoga zrenja u vjeri. Ona mu daje sigurnost da se do sada nije prevario, a istodobno izražava novu spremnost slijediti ga kao prepoznatoga Mesiju. Takvom Petru Isus daje ključeve. Petar treba jamčiti navještaj evanđelja, otključavati vrata istini, a zaključavati svim zabludama evanđelja i tako otvarati vrata neba. Izravni nalog Petar dobiva u »ja« formi: »A ja tebi kažem...« (Mt 16,18) što posebno ističe Isusovu autoritativnost i svijest punine vlasti kojom daje nalog Petru. Ne radi se o privatnom, nego o osobnom nalogu, osobno Petru, a preko njega apostolima da nastave služiti Isusovu djelu. Nalogom Petar i svi apostoli dobivaju udio u Kristovoj službi. Time je povijesni

⁶ Usp. F. MUSSNER, Petrusgestalt und Petrusdienst in der Sicht der späten Urkirche. Redaktionsgeschichtliche Überlegungen, u: J. RATZINGER (ur.), *Dienst an der Einheit*, str. 27.-44.

Isus, koji je naviještao Oca dao nalog naviještanja naviještenoga (uskrsloga) Krista cijelomu svijetu. Neosporni Isusov nalog pak podrazumijeva strukturu naviještanja, što je logično zaključiti.

Prema Mateju na drugom mjestu uskrsli Krist daje nalog jedanaestorici kao sveopće poslanje: »*Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji. Pođite i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovijedio. Evo ja sam s vama do svršetka svijeta.*« (Mt 28,18-20) Ovdje su svi apostoli naslovnici njegove vlasti kao i prema Mt 18,18. Prvi tekst (Mt 16,18) stavlja u prvi plan Petra kao glavu Crkve a Mt 18,18 i 28, 18 više ističe Crkvu kojoj pripada vlast odrješenja i vezanja, jer pomirenje s Crkvom uključuje pomirenje s Bogom (*pax cum Ecclesia est pax cum Deo*). U ovom kontekstu Petar je implicitno-kolegijalni, a u prvom personalni nositelj vlasti. U kolegijalnoj se verziji pak ne smije zapostaviti Petra, jednako kao ni u personalnoj verziji apostole. Ono što se sada daje svim apostolima, to je dano Petru na poseban način. Petar nije isključen iz zajednice, a na prije spomenutom mjestu (Mt 16,18) zajednica je prisutna u Petru. Također pojam *učenici* vjerojatno se odnosi na Dvanaesticu koji su predstavnici zajednice. To u svojim govorima Augustin istodobno distingvira i povezuje Petra i apostole. Petar je zaslužio predstavljati Crkvu. Njemu je rečeno: *Tebi ću dati ključeve*. Ključeve je pak preko Petra primila Crkva. Kad Isus govori jednomu, to povjerava svima, ali Petru na prvom mjestu, jer je on prvi među apostolima, zaključivao je Augustin.⁷

Ta vodeća Petrova uloga dolazi također do izražaja u Petrovu nadimku od samoga Isusa, a koji na aramejskom glasi *kepha*, na grčkom *petros*, na hrvatskom *stijena*, *luk*, *dragi kamen*, *dragulj*, *hridina*, *tvrđa* (Mt 16,18). Pojam *stijena* podsjeća na čvrst temelj na kojem je sagrađen hram u Jeruzalemu u kozmičkom značenju temeljca Božjega svijeta. U tom duhu Izaija navodi da Jahve postavlja na Sionu kamen oda-brani, ugaoni temeljac (Iz 28,16). U *Ponovljenom zakonu* pisac naziva samog Jahvu *stijenom*, budući da mu je djelo savršeno i da su pravi svi njegovi putovi. Druga knjiga Samuelova ističe da je Jahve čovjekova *stijena* (hridina) utvrda i spas njegov. Nitko drugi nije *stijena* (hridina) čovjekova osim Boga (2 Sam 22,2; 32, također Ps 18,2; 32 i sl.).⁸ Pojam *stijena* vezao se uz budućega Mesiju, a sada ga Isus primjenjuje na Petra, što se tumači kao predavanje zadaće nastavljanja Isusova djela do konca vremena.

Iako se nadimak *Kefa* – *stijena* može različito interpretirati, ipak je nedvojbeno da ga koriste sva četvorica evanđelista, te da je takav ušao u pisane izvore usprkos Petrova zatajenja, kojega rijetki tumače kao otpad od Isusovih učenika, tj. apostola.

---

⁷ AURELIJE AUGUSTIN, *Sermo* 295, 1.-2.; 4,7.-8.

⁸ Usp. H. WALDENFELS, *Kontekstualna fundamentalna teologija*, Đakovo, 1995., str. 443.-444.

Kefa svjedoči posebnu blizinu Petra Isusu i Isusa Petru te na neki način pokazuje smjer. To su osjetili i drugi apostoli i nadimak jednako uvažavali. Oni su shvatili da Isus postavlja temelje nove zgrade (Crkve) na apostolima, ali je za vidljivi ugaoni temeljac odredio Petra. Iako je Crkva događajno jednom utemeljena ipak je Petrova služba u njoj trajna. To znači da se u Crkvi nalog Petru prenosi na njegove nasljednike, čime se osigurava trajnost Petrove službe. Kao što je Božji šator građen na Mojsiju, tako Isus gradi Crkvu na Petru, koji je poput drugog Mojsija. Ako pođemo od drugotnoga značenja nadimka, onda je Isus predodredio Petra da od *stijene* ili »*dragoga*« kamena dodatnim klesanjem i zrenjem postane stamen i vidljiv »*ugaoni*« kamen temeljac njegove Crkve, koju vrata paklena ne će nadvladati.⁹ U Matejevoj redakciji Petrova služba treba postati čvrsta kao stijena, sigurna kao kamen, trajna kao litica, a jedinstvena kao dragulj u službi jedinstva.

Biblijsko ustanovljenje Petrove službe prema Matejevim tekstovima današnji katolički bibličari i teolozi pokušavaju dokazivati tezom da je Petar u Isusovu naumu gradnje svoje Crkve imao vodeću ulogu, ne zapostavljajući druge apostole. Ne inzistirajući više na povijesnosti, kao dokaz teze biblijskoga utemeljenja Petrove službe navode se ona biblijska mjesta koja svjedoče posebnu i osobnu Isusovu blizinu Petru, kroz osobno apostrofiranje pri davanju vlasti, kroz nadimak *Kefa* i dr. Nameće se zaključak da Matej u Isusu prepoznaje Naviještenoga koji želi da se Radosna vijest dalje strukturirano naviješta. Na čelu Isusove strukture, poslije povijesnoga Isusa, tj. Crkve, jest Petar. Matejevi tekstovi širili su ovakvu utemeljenost i vodeću primicjalnu ulogu Petrove službe posebno među judeokršćanima.

1.2. UTEMELJENJE PRIMATA PREMA IVANU

Ivanovi tekstovi o ovoj su temi slikoviti, a teološki duboki. U slici janjaca i ovaca Ivan predstavlja cjelovitu strukturu zajednice, uključivši predvodnike i narod. Nalogom pasti janjce i ovce Petar dobiva nalog zastupanja Isusa, ističe kardinal Scheffczyk.¹⁰ Evandelist Ivan koristi više slika koje upućuju na jedinstvo Crkve. U tom duhu valja razumjeti sliku stada i pastira u 10. poglavlju, sliku trsa i loze u 15. poglavlju, sliku ulova mnoštva riba na Tiberijadskom jezeru, a da mreža nije popucala u 21. poglav-

⁹ Usp. J. GNILKA, *Der Petrusdienst – Grundlegung im Neuen Testament und Ausprägung in der frühen Kirche*, u: P. HÜNERMANN (ur.), *Papstamt und Ökumene. Zum Petrusdienst an der Einheit aller Getauften*, Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 1997., str. 11. Priznati bibličar Gnilka obrazlaže da se vrata paklena odnose na snagu smrti. Slika stijene i kamena primjenjuje se na Isusa koji je kamen koji odbaciše graditelji, a postade kamen zaglavni (Mk 12,10). Pavao često predstavlja Isusa kao temelj i fundament zajedništva (Ef 2,20). Hrvatski prevoditelji u *Novom katekizmu* jedini uz kamen dodaju riječ *oblutak*, nešto što se može baciti, usp. *Katekizam Katoličke crkve*, Hrvatska biskupska konferencija, Glas Koncila, Zagreb, 1994., str. 169.

¹⁰ Usp. L. SCHEFFCZYK, *Das Unwandelbare im Petrusamt*, Morus-Verlag, Berlin, 1971., str. 27.-29.

lju i sl. U ovoj sceni na Galilejskom jezeru onaj učenik kojega je Isus ljubio kazao je Petru: »*Gospodin je!*« (Iv 21,7), što se prilično sigurno odnosi na Ivana.

Odnos Petra i Ivana prema Isusu može potaknuti pitanje koji od učenika ima prvenstvo kod Isusa. Ljubljeni učenik ima počasno mjesto u dvorani posljednje večere. On je istaknut također pod križem i njemu Isus predaje svoju majku. Na vijest o uskrsnuću on je prvi stigao do groba (prvi povjerovao), ali daje prednost Petru da uđe prvi. On je svjedok svojega pisanog evanđelja (Iv 21,26). Augustin u svojim komentarima Ivanova evanđelja (Iv 21,19-25) tvrdi da je Petar više ljubio Isusa, a da je Isus više ljubio Ivana.¹¹ Iz svega bi se mogla postaviti moguća teza da Isus zapravo daje prvenstvo Ivanu, a ne Petru! Spekulacije ostavimo po strani, ali je činjenica da sam Ivan navodi Isusove riječi Petru u kontekstu prvenstva. Isus prema njegovu evanđelju daje Petru izravni nalog da pase njegove ovce (Iv 21,15-17). Slika pastira i stada uzeta je iz agrarne kulture i bila je poznata kako u Starom, tako i Novom zavjetu. Slika nosi jasnu poruku. Pastiri se imaju brinuti za pašu svojih stada, za njihovu hranu i piće, za njihovu sigurnost i obranu kod napada, za njihovo jedinstvo i mir, za kompletan život. Uskrsli Krist daje nalog Petru da bude njegov zamjenik u brizi za stado, poput dobroga pastira.

Ivanova forma podjeljivanja prvenstva kroz nalog Petru da pase ovce nakon što ga Isus tri puta pita ljubi li ga, kao da Isus učvršćuje Petrovu ljubav da bi on mogao osnaživati jedinstvo (Iv 21,15-17). Prema Rudolfu Peschu Ivanovo mjesto bi moglo biti najstarija verzija koja se čini »*protophania*«, tj. javna deklaracija i objava prvenstva i naloga da Petar skupi raspršeno stado i da ga vodi u vjeri poslije povijesnog Isusa.¹²

Iz Ivanovih tekstova u svezi utemeljenja primata može se povući paralela s Ivanom Krstiteljem, koji je bio u prilici iskoristiti pozitivno javno mnijenje u vlastitu korist. Naime, narod se pitao, slušajući njegove riječi i gledajući njegova djela: »*nije li on možda Krist?*« (Lk 3,15). Kao što je Ivan Krstitelj otvoreno priznao: »*Ja nisam dostojan odriješiti mu remenje na obući*« (Lk 3,16), slično apostol Ivan u svojem evanđelju izričito veže Isusov nalog pasti ovce uz Petra (Iv 21,15-17), iako je očito Ivan bio ljubljeni Isusov učenik, što osobnoj i javnoj Ivanovoj deklaraciji Petrova primata daje poseban pečat.

---

¹¹ Usp. AURELIJE AUGUSTIN, *In evangelium Joannis tractatus*, 174.4.

¹² Usp. R. PESCH, *Neutestamentliche Grundlagen des Petrusamtes*, u: K. LEHMANN, *Das Petrusamt. Geschichtliche Situationen eines Verständnisses und gegenwärtige Positionen*, Verlag Schnell – Steiner, München – Zürich, 1982., str. 22.-23. Pesch je poučavao egzegezu na sveučilištu u Frankfurtu.

1.3. ODNOS APOSTOLA PAVLA PREMA PETRU

Kao polazište uzmimo Pavlovo protivljenje Petru prema Gal 2,11-14, kada mu se usprotivio u lice jer je Petar prije dolaska drugih apostola blagovao zajedno s poganima, a onda se stao povlačiti. Problematično pitanje dotiče zajedništvo stola pogana i Židova unutar kršćanske zajednice, među kojima su bile jake judeo-kršćanske struje koje su zahtijevale da se kristijanizirani pogani prvo pridržavaju židovskih zakona, a s druge strane da Židovi, sukladno svojim propisima, ne mogu zajedno blagovati s poganima. Pavlov intervent vrijedan je svake pozornosti. Iz našega kuta intervent svjedoči da Pavao kao apostol upravo ima potrebu usprotiviti se Petru kao prvaku apostola, kojega poštuje i apostrofira, kojega poslije skoro stalno naziva *Kefom*, samo jednom Petar, a nikada Šimunom.¹³ Pavao mu kaže u lice: »*Ako ti Židov poganski živiš, a ne židovski, kako možeš siliti pogane da se požidove*« (Gal 2,14). Oštro napadajući Petrov postupak, Pavao zapravo svjedoči Petrov primat koji ovdje ne treba poistovjetiti s kasnije razvijenom dogmatskom formulacijom i papinskom nezabludivošću, kako to rado čine protivnici dogme.

I drugi Pavlovi tekstovi sugeriraju zaključak da je Petar doista u zajednici apostola uživao prvo mjesto. Iako ne kronološki, Petar je zasigurno pozicijom prvi Isusov učenik prije Uskrsa, a poslije uskrsnuća prvi je među apostolima. Pavao ističe da se Isus poslije uskrsnuća prvo ukazao Petru, a zatim dvanaestorici (1 Kor 15,5). Kad se ima na umu da je Prva Korinćanima među starijim spisima Novoga zavjeta, onda ovo isticanje Petrova prvenstva ima dodatno i posebno značenje. Pavao predstavlja Petra kao najvažnijega svjedoka uskrsnuća, iako možda kronološki nije bio prvi, ali zato je najvažniji svjedok. Svjedočiti Kristovo uskrsnuće prva je zadaća apostola, a s druge strane glavni kriterij apostolstva jest ukazanje i nalog Uskrsloga.

Navedeni izravni biblijski tekstovi ustanovljenja primata nisu produkt neke slučajnosti, nego Isusova slobodnog izbora koji je pao na Petra. Tekstovi dokazuju njegovu vodeću ulogu i njegov autoritet među dvanaesticom i među novozavjetnim kršćanskim zajednicama kako među judeo-kršćanima, tako i među poganima. Isusov nalog Petru, koji sve očitiije postaje temeljni kriterij pravovaljanosti Isusova nauka, nije odmah shvaćen u duhu primata iz kasnijih vremena.

2. Neizravna biblijska mjesta primata

Osim predstavljenih izravnih biblijskih mjesta, spomenuta su i neizravna koja dodiruju pitanje utemeljenosti primata. Izravna i klasična mjesta na svoj način potvrđuju biblijsku utemeljenost Petrova primata, barem u njegovoj klici i začetku. Neka

¹³ Usp. J. GNILKA, *Der Petrusdienst – Grundlegung im Neuen Testament und Ausprägung in der frühen Kirche*, str. 11.

ovdje izravna mjesta budu prvo povezana s nekim neizravnima koja onda sustavno tek treba predstaviti. Pod pojmom neizravna biblijska mjesta ovdje se razumiju neki kraći biblijski pojmovi, tvrdnje, sintagme, slike ili izrazi koji sporadično, iz raznih kutova, bacaju svjetlo na naše pitanje primata, posebno u povezanosti s izravnim biblijskim mjestima.

Petrovu posebnost u apostolskom zboru Congar dokazuje biblijskim paralelizmima. Tako prema Ef 2,20 svi su apostoli temelj, dok je Petar prema Mt 16,18 glavna stijena. Prema Dj 20,28 i 1 Pet 5,2 svi su apostoli pastiri, dok je Petar prema Iv 21,15-17 sveopći pastir. Prema Mt 18,18 i 28, 18 te Iv 20,23 svi apostoli imaju ključeve vezati i odrješiti, dok je Petar prema Mt 16,19 primio tu vlast kao pojedinac. Prema Dj 1,8 svi su apostoli svjedoci uskrsloga Krista, dok je Petar prema 1 Kor 15,5 i Lk 24,34 prvi svjedok. Prema Iv 17,9 i 20 Isus je molio za sve, dotle prema Lk 22,23 moli posebno za Petra da u vjeri učvršćuje svoju braću. Na temelju ovakvih paralelizama Congar zaključuje da je Petrova služba imala dvostruku utemeljenost: jedna je zajednička, a druga je osobna. Ova druga dimenzija posebno izdvaja i ističe Petra. On je stijena, a ne samo temelj, on ima pastirsku službu, ali je i sveopći pastir, rezonirao je Congar.¹⁴

Među druge neizravne tekstove, koji na neki način mogu biti povezani s pitanjem primata, može se navesti mnoštvo biblijskih mjesta, koja je teško sustavno prikazati. Prvo valja spomenuti ona neizravna mjesta koja izravno svjedoče da je Petar svoju teoretsku vodeću ulogu doista konkretno sprovodio. U tom duhu on predsjedava izboru apostola Matije (Dj 1,15-26) kao i Jeruzalemskom saboru (Dj 15), prvi propovijeda na Pedeseticu i predsjedava euharistiji (Dj 2,14-36) i sl. Petar priznaje da Isus ima riječi života vječnoga (Iv 6,68-71). Nadalje u kontekst našega pitanja se dovodi Petrov poziv (Mt 4,18; Mk 1,16-18),¹⁵ onda Petrovo ime koje se prvo navodi u popisu apostola (Mt 10,2; Dj 2,14), proroštvo o Petrovoj zataji (Mt 26,32-35 i 69-75; Mk 14,29-31 i 66-72; Iv 13,36-38 i 18,15-18), nalog Petru da izveze na pučinu, da se ne boji, budući da će loviti ljude (Lk 5,1-11), također tekst o dodjeli naziva *Kefa – Petar – Stijena* kod Ivana (Iv 1,42). Neke se sintagme svakako odnose na Petra zajedno s drugim apostolima, a nadimak *stijena* i slika ključeva isključivo samo na Petra. Vjerojatno u tom kontekstu valja tražiti razlog zašto su baš te riječi uklesane velikim slovima u kupoli Bazilike sv. Petra u Rimu.

Neki dulji neizravni tekstovi priznaju Petru važnu ulogu u početcima Crkve (Dj 2,14-36 i 15,6-12). Drugi ga ističu kao dokazana čudotvorca (Dj 3,1-10; 5,15), koji sudi Ananiji i Safiri (5,1-11), koji zastupa zajednicu pred Sinedrijem (Dj 4,1-22 s Ivanom, a s drugim apostolima Dj 5,21-42) i sl.

¹⁴ Usp. Y. CONGAR, Papa kao patrijarh Zapada, u: *Svesci-Communio* (=S-C) 55(1984.), str. 16.

¹⁵ Prema Ivanu prvo-pozvani jest Andrija, koji je našao i doveo svojega brata Šimuna, usp. Iv 1,40-41.

Bez dvojbe, mnogi tekstovi ističu određenu vodeću ulogu Petra u novozavjetnoj zajednici kršćana, posebno u Jeruzalemu i u krugu apostola. On je *protos*. U tom smislu Petar je jednostavno u prvom planu. Prema Scheffczykju egzegeti su pronašli čak 171 biblijsko mjesto koje izravno ili neizravno svjedoči o vodećoj ulozi Petra.¹⁶ Doista, npr. Matej u nabranjanju apostola Petra stavlja na prvo mjesto i izričito kaže »*prvi Šimun, zvani Petar*« (Mt 10,2). Također, i drugi evanđeoski izvori u tom kontekstu stavljaju ga na prvo mjesto, osim Gal 2,9 gdje Pavao prvo spominje Jakova, najvjerojatnije samo kao vođu lokalne jeruzalemske zajednice, s napomenom da je Petra kasnije uvijek spominjao kao *Kefu*. Zar bi Pavao tražio *Kefu* (Gal 1,18) da Petar nije bio među uglednijima (Gal 2,2), a samo usputno spominje da od apostola nije vidio nikog drugog osim Jakova. Očito da je Petar jedan od uglednijih učenika užega kruga apostola. Čini se da ima ulogu glasnogovornika. Već je istaknuto da se uskrsli ukazuje prvo apostolu Petru, koji ga je prvi priznao Sinom Božjim. Mnoga biblijska mjesta svjedoče da se Isus vrlo često prvo obraća Petru kao nekom predstavniku i protagonistu apostolskoga zbora, a također Petar vrlo često prvi odgovara ili pita, kao npr. *koliko puta da oprostim svome bratu* (Mt 18,21). S jedne strane jasno je da je Petar jedan od dvanaestorice, a s druge strane čini se vjerodostojnim i dokazivim da ima vodeću ulogu. Stoga Luka jednostavno kaže: *Petra i njegove drugove bijaše svladao san* (Lk 9,32). Petar je prvi među trojicom povjerljivih pred kojima se Isus preobrazio (Mt 17,1-2). Petar je također prvi među četvoricom pozvanih od dvanaestorice (Mk 1,16-20). Uvijek je na popisu prvi među dvanaesticom (Mt 10,2-4). Petar je prvi voditelj zajednice u Jeruzalemu, o čemu svjedoče prvih 15 poglavlja *Djela apostolskih*, kao i Pavlov prvi odlazak u Jeruzalem oko 35./36. god., gdje je došao potražiti Kefu i ostao petnaest dana (Gal 1,18). Poslije Isusove smrti Petar je prvi vodio zajednicu u Jeruzalemu više od deset godina. Tamo Petar kreira duhovsku propovijed i prvi javno nastupa.

Nadalje, neizravni tekstovi Petrova prvenstva također se povezuju s mjestima da će ubuduće loviti ljude (Lk 5,10), te s pozivom »*idi za mnom*«, nakon što mu je Isus predao vlast i predoznačio kojom će smrću umrijeti (Iv 21,19). Tako kristološka

¹⁶ Usp. L. SCHEFFCZYK, *Das Unwandelbare im Petrusamt*, str. 19. Nikolaj KULOMZIN propituje i istražuje mjesto apostola Petra u novozavjetnom okviru. Kao posebni izvor uzima Djela apostolska, a Petrovu povijest predstavlja u tri dijela: prvo u Jeruzalemskoj zajednici (Dj 1-5), misionarsko razdoblje (Dj 6-12) i poslije napuštanja Jeruzalema. Za prvo i drugo razdoblje navodi mnoštvo citata koji svjedoče Petra kao *protosa* u povezanosti s Dvanaesticom. Kada je napustio Jeruzalem, Petar ima neku *peripatetičku* ulogu u misionarskom nalogu, usp. Mesto apostola Pavla u ranoj Crkvi, u: R. RAKIĆ (ur.), *Primat apostola Petra. Gledište Pravoslavne crkve*, prev. Jovan Olbina, Kalenić, Kragujevac, 1989., str. 99.-118. Usp. također D. MORO, Svetopisamsko utemeljenje i razvojna linija Petrove i papinske službe jedinstva, u: *Služba Božja (=SB)*, (2005.) 1, str. 35.-62. Autor u članku pregledno obrađuje biblijska mjesta Petrove službe, dodiruje pitanje prijenosa Petrova prvenstva na njegove nasljednike i dotiče vrlo osjetljivo ekumensko pitanje vezano uz Petrov primat.

služba poprima oblik križa i svega onoga što smrt znači. Petar je na Isusovu križnom putu.

Posebni autoritet dokazuju mnogobrojni tekstovi. Tako poslije ozdravljenja hromoga, kada se narod strčao u Salamonov trijem, Petar se obraća narodu kao predstavnik zajednice. Petar nastupa pred sinedrijskim vijećem. Vjerojatno pod prijetnjom Heroda Agripe I. sklonio se iz Jeruzalema oko 41. (44.) godine na *drugo mjesto* (Dj 12,17), po svoj prilici u Antiohiju gdje je otprilike ostao sedam godina. Odatle je vodio prezbiterski kolegij koji je bio zadužen za misionaranje. Djela ga spominju kako čini čuda u Lidiji i Jopi (Tel Aviv) prije dolaska u Rim negdje oko 55. god. Otišavši iz Jeruzalema tamošnju zajednicu vodio je Jakov, Isusov brat (ne Jakov apostol), ali Petar i dalje ima prvenstvo među apostolima, što svjedoče *Djela apostolska* opisom tzv. *Apostolskoga sabora* u Jeruzalemu oko 48./49. god. Ostavljajući po strani sržno pitanje obrezivanja pogana pri ulasku u zajednicu ili neobrezivanja, iz kuta naše teme važno je istaknuti da u izvješću zasjedanja Jeruzalemskoga sabora Petrova besjeda zauzima posebno mjesto, da voditelj jeruzalemske zajednice Jakov posebno apostrofira da je Šimun izložio kako je bilo na početku (Dj 15,14). Iz svega navedenog jasno proizlazi da Petar u Jeruzalemu i poslije odlaska iz grada nije bio bilo tko, nego upravo Petar s velikim autoritetom, te da je imao posebnu i vodeću ulogu. Ta činjenica oslonac je za kasniji razvoj Petrova primata u cijeloj Crkvi. Ovo još ne znači da je Petar već tada vršio svoju službu tako, kako se kasnije služba razvila, nego da se ona vodeća uloga kasnije razvila u univerzalnom smislu¹⁷, čiju klicu možemo biblijski utemeljiti.

Na drugoj strani začuđuje da je nalog Petru ostao na snazi i poslije Petrova potonuća zbog manjka vjere (Mt 14,22), poslije osude zbog profanoga razmišljanja (Mk 8,33), poslije njegova zatajenja zbog straha za vlastiti život (Lk 22,56-60). To nije umanjilo percepciju njegove vodeće uloge, što je snažan dokaz u korist njegova prvenstva. Biblijsku zataju valja povezano gledati s Petrovom ispoviješću. Poruka zataje jest u tom da kao čovjek nije uvidio smisao da Isus pođe križnim putem, ali je zato kao vjernik prvi ispovjedio: »*Ti si Sin Božji.*« Usprkos svemu Petar i dalje dobiva nalog jačanja u vjeri svoje braće (Lk 22,32), što se očito odnosi na vrijeme poslije Krista, koji je za zemaljskoga života molio za Petra da poslije zatajenja i izdaje prvo nađe sebe samoga u vjeri uskrsnuća, a onda da u toj vjeri jača svoju braću. Ovi tekstovi samo potvrđuju da se u ovoj službi jačanja braće u vjeri Petar ne oslanja na ljudsko i ograničeno, nego na Krista i na njegovu milost. Za slaboga Petra Isus je molio da ne prestane vjerovati (Lk 22,32), njega je oprašao kako bi imao udjela s njim (Lk 13,8), da ga može poslije slijediti kamo Isus ide (Iv 13,36). Isus je onaj autoritet koji daje legitimitet grješnomu čovjeku koji u glinenoj posudi

¹⁷ Usp. W. de VRIES, *Das Petrusamt im ersten Jahrtausend*, u: K. LEHMANN, *Das Petrusamt*, str. 42.

treba čuvati neprocjenjivo blago Kristovom obećanom milošću. U Kristovu autoritetu raste autoritet Petra. Petar u Kristovoj pedagoškoj školi zrije od izdajnika do predvodnika, od grješnika do pravednika (*peccator et iustus*), od onoga koji bludi do nezbludivoga (*fallibilis et infallibilis*). Isus je vrlo strog učitelj, koji Petru kaže: »*Gubi se od mene, sotono*« (Mk 8,33), koji ni prema svojoj majci nije postupao uvijek blago. Petar je očito sliku Mesije teško povezivao s križnim putem i raspećem. Čini se da na to aludira Petrov prijedlog da na brdu preobraženja napravi jednu sjenicu Isusu, jednu Mojsiju, a treću Iliji (Mk 9,5). Evanđelist Marko komentira da je Petar bio prestrašen i da nije znao što govori (Mk 9,6). Usprkos svih Petrovih slabosti i zatajenja, ova je služba na poseban način ciljano i s osobnim izborom njemu osobno povjerena, ne umanjujući značenje kolegijalnosti apostolskoga zbora. Petar je položio ispit pred Isusom za predavanja i duhovne vježbe za svoje otprilike dvogodišnje školovanje u Isusovoj školi, ali pred svijetom se čini da je pao. Ipak za novozavjetne pisce Petrove manjkavosti imaju više tipološki karakter, želeći njima istaknuti da je Petrova vjera snažnija od njegovih slabosti. On je jednostavno *typos* i primjer, lik i slika, trag i biljeg Isusu vjernoga i ljudski slaboga, herojski odlučnoga i mizerno plašljivoga, osjećajno vatrenoga i pastoralno razboritoga apostola.

Ukratko, mnoga ovdje spomenuta neizravna biblijska mjesta snažno svjedoče u povezanosti s onim izravnim, ali i u vlastitom kontekstu, da je Petar doista konkretno vršio vodeću ulogu među Dvanaesticom, u svim zajednicama u kojima je djelovao, a među drugima bio je smjernica djelovanja i jamstvo sigurnosti kršćanskoga nauka. Vodeću ulogu svjedočio je na crkvenom Jeruzalemskom saboru, kao i pred državnim vlastima, u propovijedanju i misionarenju. Vodeća njegova uloga nije ugrožena ni njegovom zatajom, što jasno poručuje da se u toj ulozi valja oslanjati na božansko, a ne na ljudsko. Zajedno izravna i neizravna biblijska mjesta svjedoče da je Petrova služba među apostolima Isusov osobni poziv Petru izražen slobodnim izborom na korist zajednice. Ovako utemeljena Petrova služba ne ugrožava kolegijalnu dimenziju Crkve.

3. Komentari biblijskoga utemeljenja primata u povezanosti s božanskim ustanovljenjem

Ovdje treba naglasiti da su ove interpretacije biblijskih mjesta ustanovljenja primata prvenstveno iz ekumenskoga, a ne toliko egzegetskoga kuta. One su veoma različite, a posebno u povezanosti s temom božanskoga ustanovljenja, budući da se interpretacije biblijskoga utemeljenja gledaju kao temelj i dokaz božanskoga ustanovljenja, koje se ovdje samo toliko spominje koliko je potrebno za razumijevanje teološke svrhe biblijskoga ustanovljenja.

U gore rečenom kontekstu, prema Josefu Blanku, valja razlikovati povijesnoga i tipološkoga Petra. Iz svih novozavjetnih spisa Blank razvija tri modela Petrove služ-

be. Prvi bi bio *pavlovski*, koji povezuje primicijalni i koncilijarni vid. Drugi bi model bio *matejevski* koji ističe čisto primicijalno poimanje, ali samo u matejevskim zajednicama na početku, a treći model bi bio onaj *petrovski* iz dviju poslanica koje se pripisuju Petru, a svjedoče rimsku tradiciju.¹⁸ Čini se da se povijesnoga i tipološkoga Petra mora povezivati. Tu povezanost novozavjetni tekstovi ne svjedoče kristalno jasno, ali su oni temelj i podloga za ranokršćansko povezivanje, naravno uz druge važne čimbenike. Logično je da značajna povijesna osoba i povijesni nalog budu podloga tipološke slike.

Analizirajući biblijske tekstove koji su povezani s Petrom Hans Urs von Balthasar zaključuje da pritom valja uvidjeti tri stvari: prvo Petrovu izabranost, drugo Petrovu prezahtjevnost i treće Petrovo prihvaćanje službe kao nešto što se samo po sebi razumije. Uz izabranost možda je ovdje prikladno istaknuti da se Petar nigdje ne hvali svojim prvenstvom i ne bori se za njega ponižavajući druge. On je izabran osobnim pozivom i posebnim autoritetom. On ne traži autoritet na silu. Njegova izabranost dobiva opunomoćenje. Uz prezahtjevnost službe, važno je objasniti da on svjesno i odgovorno priznaje svoju slabost i ograničenost. Iz tog kuta služba je za njega prezahtjevna, ali svoju službu u vjeri povezuje s dodatnom snagom Božje milosti koja ga osposobljuje da kao grješni čovjek dobiva ključeve kraljevstva nebeskoga. Uz prihvaćanje i konkretizaciju službe valja istaknuti da on u toj svijesti predvodi Jeruzalemski sabor (Dj 15,6-12), obrazlagao je Balthasar.¹⁹ Jeruzalemski sabor znak je i dokaz služenja u vjeri. Također i pastoralni Petrovi posjeti, koji se mogu nazvati *vizitacijama*, koje spominju *Djela apostolska*, npr. kada je Samarija prigrlila riječ, onda je jeruzalemska zajednica poslala k njima Petra i Ivana, koji su se za njih pomolili da bi primili Duha Svetoga (Dj 8,14-17) ili ona Petrova vizitacija u Lidiji gdje susreće Eneja kojega ozdravlja (Dj 9,32-35), dokaz su Petrova autoriteta. Zajednice su bile u dijalogu u službi iste vjere, a dijalog je bio forma njihova zajedništva. U ovakvim postavkama već se nazire model funkcioniranja ranokršćanskih zajednica i korijen razvijanja primata. Službenici dijaloga bili su apostoli i njihovi nasljednici koji su dogovorom zajednica održavali jedinstvo vjere. Dakle *sinode* i *vizitacije* bile su sastavni dio u službi jedinstva koje također dokazuju određeni autoritet.

Petrov izbor i vodeću ulogu njegove službe pogledajmo i iz kuta patrističkoga kršćanskog Istoka, na primjeru Ivana Zlatoustoga. U kontekstu biranja novoga apostola, on nedvojbeno ističe da biblijski Petar uvijek prvi započinje govor. Zlatousti

---

¹⁸ Usp. J. BLANK, Neutestamentliche Petrus-Typologie und Petrusprimat, u: *Concilium* (=CO) (1973.)3, str. 174.-178.

¹⁹ Usp. H. U. v. BALTHASAR, *Der antirömische Affekt. Wie läßt sich das Papsttum in der Gesamtkirche integrieren?*, Herder, Freiburg, 1974., str. 128.-130.

komentira da, iako je Petru bilo dopušteno odabrati, Petar dopušta da svi postave Barsabu i Matiju kao moguće kandidate. Također naglašava da Petar preuzima ulogu tumača kriterija, a ne naredbodavca. Među kriterijima ističe se boravak s apostolima od početka. Petar tumači cilj izbora, da novoizabrani bude svjedokom uskrsnuća. U molitvi apostoli priznaju da je Gospodin glavni izbornik i da pokaže izabranoga. Bacili su kocke jer se nisu smatrali dostojnima sami izabrati, komentirao je Zlatousti.²⁰

Petrova je služba eklezijalna, a ne samo povijesna. Petar je stijena na kojoj će Isus graditi svoju Crkva. Petar dobiva mandat na Jeruzalemskom saboru nad obrezanima kojih je bilo po cijelom svijetu. Više od povijesnoga sjećanja Petrova služba urezana je u svijesti njegovih suvremenika. Pozivanje na Petra kršćanima je jamstvo autentične Isusove predaje i poslije Petrove mučeničke smrti, između 64. i 67. godine. Važnost rimske zajednice bit će sukcesivno sve istaknutija zbog boravka, djelovanja i grobova *stupova* kršćanstva. U ovoj svijesti valja tražiti začetak kasnijih primicijalno-strukturalnih dimenzija, iako ovdje nisu kristalno jasno juridički formulirane u povezanosti primicijalne službe.

U osvrtu na mnoge evangeličke teologe Scheffczyk zaključuje da novozavjetna biblijska mjesta svjedoče utemeljenje Petrove službe kao strukture u trajanju, iako neki aspekti kasnije formuliranoga primata, kao npr. univerzalnost, pravni karakter, središnje značenje, pitanje najvišega autoriteta u stvarima vjere i morala, te nezabludivosti, još nisu razvijeni u svojoj punini i u konačnoj formi. Biblijski tekstovi otkrivaju neki nepromjenljiv korijen u Petrovoj službi koji je sposoban u vanjskoj formi rasti, a istodobno u svom korijenu ostati isti. Dakle, smisao i ideja primicijalne službe vidno se naziru, iako bez savršene konkretizacije. Svetopisamske navode u bitnoj konkretizaciji potvrdit će tradicija, koja pak u bitnom mora biti utemeljena na Svetom pismu, zaključuje kardinal Scheffczyk.²¹

Iz dogmatskoga vida treba istaknuti da je svoj nauk o božanskom ustanovljenju prvenstva rimskoga prvosvećenika Prvi vatikanski sabor temeljio na biblijskom poslanju od Oca po Sinu u Duhu, na ustanovljenju Crkve i apostolskoga naloga od Krista. Pojam *božansko ustanovljenje* ima svoje nijanse, a cjelovito uključuje svetopisamske izvore i dogmatsko tumačenje. U ovom kontekstu Balthasar govori primarno o kristološkoj konstalaciji.²² Rahner slično ističe kristološko-eklezijalnu dimenziju učiteljskoga autoriteta. U Isusu Kristu Božja ljubljena istina i istinita Božja

²⁰ Usp. I. ZLATOUSTI, Homilija o Djelima apostolskim, u: *Božanski časoslov (=BČ)* (1997.) 2, 1302.-1303.

²¹ Usp. L. SCHEFFCZYK, *Das Unwandelbare im Petrusamt*, str. 44.-45.

²² Usp. H. U. v. BALTHASAR, *Der antirömische Affekt*, str. 111.-122.

ljubav postala je apsolutna i pobjedonosna spasenjska ponuda. Crkva je pak ono otajstvo stalne Kristove nazočnosti u ljubavi i istini. Zbog te Kristove ljubavi i istine Crkva je nezabludiva.²³ Učiteljstvo Katoličke crkve na Prvom vatikanskom saboru naučavalo je da je Isus drugim apostolima predstavio Petra i u njemu ustanovio vječno počelo i temelj jedinstva Crkve. Dakle, slikovito rečeno, svoju Crkvu Isus gradi na Petrovoj stijeni. Temeljni biblijski tekstovi, kao podloga božanskoga ustanovljenja prema tom Saboru nalaze se kod Iv 1,42 gdje se Petra naziva Kefom (stijenom). Svečani tekst proglašenja Petra temeljem prvenstva vidi se kod Mt 16,16-19 gdje se Petru daju ovlasti odrješanja i vezanja. Nalog djelovanja s takvim prerogativima vidi se kod Iv 21,15-17 gdje se kaže: *Pasi jaganjce moje, pasi ovce moje...* U tom duhu Sabor kanonski osuđuje i izopćuje one koji bi rekli da Gospodin nije postavio Petra za prvaka svih apostola i za glavu cijele Crkve, te da nije izravno i neposredno primio prvenstvo.²⁴ Ukratko tako izlaže i obrazlaže Prvi vatikanski sabor *ius divinum* Petrove službe.

Ovakvo argumentiranje bilo je prilično osporavano s nekatoličkih strana. Nekadašnje katoličke interpretacije biblijskih mjesta jednostrano su isticale posebne ovlasti Petru, a manje uviđale njegovu integriranost u apostolstvo. Pritom su naglašavali povijesnost tekstova. Većina današnjih teologa, koje spominje Kasper, tvrdi da se ključno biblijsko mjesto (Mt 16,17-19) na kojemu se božansko ustanovljenje primata primarno temelji, ne odnosi na povijesnoga Isusa, nego da je dodatak zajednice poslije uskrsnuća. Drugi teolozi koje jednako navodi Kasper, pak tvrde da Matejeve riječi svjedoči Pavao kad uskrsnuće temelji na objavi koju je predao kako je primio, da je Krist umro za naše grijeha, da je bio pokopan, da je uskrsnuo i da se prvo ukazao Kefi, a zatim dvanaestorici, poslije braći (1 Kor 15,3-6). Slično svjedoči Luka, da je Isus doista uskrsnuo i ukazao se Šimunu (Lk 24,34). Razloge za i protiv teze božanskoga ustanovljenja navodi Kasper i sažima da se iz ovih tekstova teško može izvesti dokazana teza da je Isus ustanovio papinstvo i dao mu prvenstvo, s obzirom da je takva teza u takvoj formi plod kasnijega razmišljanja koja je onda projicirana na Isusovo vrijeme. U naknadnoj egzegezi i primjeni ovoga teksta na Petrovu službu veliku ulogu igralo je mučeničko iskustvo rimske zajednice. Ono je pripomoglo da se riječi »*jačaj svoju braću*«²³ povezivalo s Petrom, te je njihova vjera i iskustvo doprinijelo egzegetskom povezivanju s danas poznatom tvrdnjom o božanskom ustanovljenju. Ovdje je ortopraksija pomogla ortodoksiju. Izravni nalog iz Mt 16,18 relativno je kasno postao svjesna poveznica Petrove službe i papinstva, što nije lako objasniti. Strukturalni kontinuitet ovoga naloga potvrđen je

---

²³ Usp. K. RAHNER, *Grundkurs des Glaubens. Einführung in den Begriff des Christentums*, Herder, Freiburg – Basel – Wien, 1976., str. 366.-367.

²⁴ Usp. H. DENZINGER, P. HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o ćudoređu*, Đakovo, 2002., br. 3055.

kroz svijest primata iz pozicije jačanja braće u vjeri iz koje se razvija stalna služba utvrđivanja istine, počevši s apelacijama. U ovom duhu objava je nešto što se doista jednom dogodilo, ali se po Duhu Svetom stalno događa u reflektiranju vjere. Kasper zaključuje ovaj dio s naglaskom da samo božansko ustanovljenje papinskoga primata nije jedino jamstvo nezabludivosti. Petrov primat ujedno je služba i karizma u služenju jedinstvu i slobodi, tvrdi Kasper.²⁵

Umjesto zaključka

Na temelju gore rečenoga može se zaključiti da je u katoličkim interpretacijama biblijskoga ustanovljenja primata sve manje isključivosti, a sve više novih rezultata biblijskih istraživanja. Više se ne zastupa isključiva teza biblijskoga ustanovljenja papinstva i njegova primata od povijesnoga Isusa. Poželjno je distingvirati papinstvo, primat i Petrovu službu o kojoj je ovdje najviše riječi. Biblijski tekstovi svjedoče da se od Isusa nazire nalog službe s obrisima primata. Biblijski nalog promatra se kao korijen koji raste ili kao klica koja se razvija. Konkretizacija i puna teološka formacija Petrove službe s primatom do papinstva definirana u drugom tisućljeću uslijedila je kasnije, a ne može se detaljno dokazati u biblijskim tekstovima. Na drugoj strani biblijska mjesta nedvojbeno svjedoče vodeću Petrovu ulogu među apostolima, među Crkvama iz apostolskih vremena, ali Petrova služba u smislu kasnije definiranoga primata i formiranoga papinstva kasnije je dobila svoje obrise iz kuta katoličke teologije. Biblijska mjesta također svjedoče da ta služba nije bila samo personalna, nego eklezijalna. Ona je u klici imala zametak trajnosti i univerzalnosti. Služba se iz biblijskoga korijena mogla razvijati, a ipak ostati vjerna svojem zametku. Ovakvom interpretacijom katolički teolozi se ne suprotstavljaju dogmatskoj definiciji božanski ustanovljenoga primata na nasadima biblijskoga ustanovljenja, ali u svojim interpretacijama omogućuju dublje ekumensko zbližavanje u vrlo senzibilnom pitanju primata.

U istraživanju postavljenoga pitanja nije se dakako moglo naići na nove izvore, ali smo naišli na nove interpretacije koje omogućuju zbližavanje pogleda na Petrovu službu. Budući da je biblijska teologija duša cijele, pa i dogmatske teologije, za očekivati je da će novije katoličke interpretacije biblijskoga utemeljenja biti polazište za teološko zbližavanje među kršćanima o božanskom ustanovljenju Petrove službe. Određene pozitivne naznake iz kuta nekatoličkih zajednica očite su, o čemu će biti više riječi u nekoj drugoj prilici.

²⁵ Usp. W. KASPER, Dienst an der Einheit und Freiheit der Kirche. Zur gegenwärtigen Diskussion um das Petrusamt in der Kirche, u: *Catholica* (=CA) 32(1978.), str. 2.-7.

IS PRIMACY TRULY FOUNDED ON THE BIBLE? A VIEW FROM A RECENT CATHOLIC ECUMENICAL PERSPECTIVE

Niko Ikić*

Summary

Seen from various ecumenical perspectives the question in the title seems to have an eternal character. One side tries to prove the primacy upon biblical texts by stretching them pretty far, and others try to disprove it by stretching them even further. We should not forget that all of them have the Holy Scripture as their common source and their interpretations can be very different. How is the view from a recent Catholic ecumenical perspective with regard to the Biblical foundation of the primacy?

This paper seeks to answer the question from the perspective of scriptural foundation and its modern interpretations which can provide a starting point for ecumenical rapprochement. The paper is limited to ecumenical emphases from the Catholic interpretation. In the Biblical aspect of seeking there is distinction between direct and indirect texts that prove the establishment of Petrine ministry. The direct representative texts are taken from Matthew, John and Paul. Newer theological visions are offered by some well rounded commentaries especially from German sources, which represent an essential backbone for research on this subject. In recent Catholic evaluation of the Biblical foundation of primacy there is less exclusivity and more compatibility with other interpretations. The basic thesis states that Jesus established the primacy in the Bible as a root that grows or as a seed that develops, and that its dogmatically formulated form was developed later.

Keywords: *Petrine ministry, primacy, Biblical foundation.*

---

* Prof. dr. sc. Niko Ikić, Catholic Faculty of Theology, University of Sarajevo, J. Stadlera 5, 71000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, niko.ikic@bih.net.ba